

เทศน์เช้า วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๒

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ไอ้พี่น้องโทษณะ เมื่อก่อนนี่มันมีโยมเอาไข่มุขมาเป็นยางมะตูมมาหนึ่งวัน วันนี้ก็มีมาอีก ก็เลยแน่ใจว่าจะไม่เข้าใจ นี่เราเป็นชาวพุทธกันแท้ๆ เลย เราไม่รู้หรือว่า “ภิกษุห้ามฉันของดิบ”

ไข่มุขคนนะ ไข่มุขคนเป็นยางมะตูมพระฉันไม่ได้ เพราะมันยังไม่สุก ไข่มุขก็เหมือนกัน ฉะนั้นต้องสุก ถ้าไม่สุกนี่เห็นไหม พระจะคัดออกไป แล้วก็ขึ้นบนโต๊ะเลย พอผ่านมาพระก็แยกออก ไข่มุขที่เป็นยางมะตูมพระฉันไม่ได้

ฉะนั้นพระฉันเนื้อสุนัขไม่ได้ เนื้องูไม่ได้ เนื้อมนุษย์ไม่ได้ นี่เห็นว่าพระเป็นเหมือนคนนี่แหละ แต่พระมีข้อยกเว้นข้อห้ามเยอะมากเลย ฉะนั้นโยมไม่เข้าใจเนาะ วันนี้เห็นเข้ามาเลยบอกว่าไข่มุขเป็นยางมะตูม เราพยายามแอบๆ นะ ไม่ให้เห็นกลัวเสียใจ แต่เห็นเข้ามาแล้วต้องพูดเนาะ เพราะยังไม่เข้าใจ

ถ้าบางอย่างเวลาโยมเอามาให้พระนี่พระจะแยกไว้ๆ โยมจะไม่เข้าใจว่าพระฉันได้หรือไม่ได้ พระจะแยกเองใจ แล้วมันจะบอกกันไม่ทันหรือเพราะเวลามันจำกัด ฉะนั้นต้องศึกษานิดหนึ่ง นี้อุปุฏฐากพระนี่เป็นอีกเรื่องหนึ่งนะ อ้าว.. ที่นี้ฟังธรรม

ในปัจจุบันนี้กระทรวงการคลัง สวัสดิการของข้าราชการ สวัสดิการของประชาชน นี่ปีหนึ่งแสนกว่าล้าน จนกระทรวงการคลังแบบว่าต้องพยายามเบรคเรื่องสวัสดิการลงเลย เราจะบอกถึงความเข้มแข็งของร่างกาย กับความเข้มแข็งของจิตใจ สุขภาพร่างกายของเราถ้าเข้มแข็ง เห็นไหม โรคภัยไข้เจ็บมันจะมีได้น้อย แล้วถ้ามีได้น้อยขนาดไหนแต่เราก็ต้องชราภาพไปเป็นธรรมดา โรคชราเป็นโรคประจำ แต่เราก็ต้องดูแลร่างกายให้เข้มแข็ง ดูแลร่างกายให้แข็งแรง

ร่างกายแข็งแรง จิตใจก็แข็งแรง.. ร่างกายอ่อนแอ จิตใจก็อ่อนแอ เห็นไหม จิตใจจะแข็งแรงขึ้นมาได้ด้วยศีลธรรมจริยธรรม ร่างกายจะแข็งแรงขึ้นมาได้ด้วยเราออกกำลังกาย

กาย เรายรักษาสุขภาพของเรา ถ้ารักษาสุขภาพของเราความเจ็บไข้ได้ป่วยมันจะมีน้อย..
โรคนี้พระพุทธรเจ้าบอกไว้แล้วโรครมีอยู่ ๓ อย่าง

อย่างที่ ๑ คือโรคทางสุขภาพร่างกาย มันเป็นโรคโดยธรรมชาติของมัน

อย่างที่ ๒ โรคอุปาทาน

อย่างที่ ๓ โรคกรรม

อุปาทานนี้ให้เราเป็นเจ็บไข้ได้ป่วยได้เลย.. โรคกรรมนี่นะเวลายมันให้ผลขึ้นมา นี่มันมีเวรมีกรรมนะ เพราะคนเราสร้างเวรสร้างกรรมมา

หลวงตาท่านเล่าให้ฟัง มีอาจารย์องค์หนึ่งบอกว่าเป็นพระโพธิสัตว์ นี่เวลากลางคืนฝันจะแม่นมาก แล้วพอถึงเวลานะคืนนั้นฝันว่า เณรที่มาบวชอยู่ด้วย เณรนิสัยดีมากเลยอายุ ๑๖ ปีแล้ว แล้วymbาลตามมาเข้าฝันเจ้าอาวาสบอกว่า “จะขอเอาเณรนี้กลับ เณรนี้หนีมาจากนรกจะหมดเวรหมดกรรมแล้ว เหมือนกับเราปล่อยออกมาแล้วหนีมา”

นี่อุปัชฌาย์นั้นก็บอกว่า “ขอได้ไหม เณรนี้นิสัยดีมากเลย ขอเอาไว้ได้ไหม”

ท่านบอกว่า “ใครขอใครไม่ได้หรอก มันเป็นเวรเป็นกรรม มันเป็นเศษกรรม” เห็นไหม พุดถึงนี่ฝันไว้ละ นี่พระโพธิสัตว์ แต่ตอนเช้าขึ้นมาพระองค์นี้ก็บอกพระในวัดไว้บอกว่าให้สังเกตเณรองค์นี้ไว้ แข็งแรงปกตินี้แหละ

นี่จะบอกว่าโรคกรรม เห็นไหม แข็งแรงปกตินะ พอถึงเวลานี่มันถ่ายเป็นเลือด ถ่ายเป็นเลือด ถ่ายเป็นเลือด แล้วไปเดี๋ยวนั้นเลยเพราะเขาเอากลับไป ถึงที่สุดแล้วไปใช้เวรใช้กรรมแล้วจะมาอีก.. นี่โรคเวรโรคกรรมก็มีอันหนึ่ง โรคอุปาทานก็อันหนึ่ง โรคเพราะเจ็บไข้ได้ป่วยก็อันหนึ่ง

แต่ถ้าเราเข้มแข็ง จิตใจของเราเข้มแข็ง ถ้าจิตใจของเราอ่อนแอเนะ เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยเราทุกข์มากกว่าร่างกายเราอีก ร่างกายนี่มันเป็นเรื่องของโรคภัยไข้เจ็บ มันเป็นเรื่องของสารเคมีเรื่องต่างๆ เรื่องของไวรัสต่างๆ เห็นไหม แต่เรื่องของหัวใจนี่มันตกใจ เวลาตกใจมันทุกข์ใจ

นี่พูดถึงเวลาจิตใจเข้มแข็ง จิตใจอ่อนแอนะ.. ถ้าจิตใจเข้มแข็ง เห็นใหม่ เรามาฟังธรรมกันนี้ มาวัดมาทำไม มาวัดมาว่า นี่สิ่งที่ได้ยินได้ฟังแล้วได้ยินได้ฟังทุกวัน ได้ฟังแล้วตอกย้ำไป ถ้าเราใช้สมองใช้จิตใจของเราใคร่ครวญไป เวลาฟังธรรมนี้จิตใจมันปลอดโปร่ง จิตใจมันผ่อนคลาย ผลของการฟังธรรมมันจะไปชำระความลึกลับสงสัยในหัวใจของเรา

ถ้าจิตใจเราเข้มแข็งขึ้นมา มันเข้าใจสภาวะ เข้าใจเรื่องของสังคม เข้าใจเรื่องของร่างกาย เข้าใจเรื่องของจิตใจ นี่มันจะคืนดีไปกับใคร.. ถ้าจิตใจมันไม่เจ็บไข้ได้ป่วยด้วย เวลาร่างกายมันเจ็บไข้ได้ป่วยนี้เรารู้เท่าทัน เห็นใหม่ นี่โลกกับธรรม !

เวลาเราไปโรงพยาบาล ไปรักษาด้วยธรรม คำว่าธรรมนะไปโดยหน้าที่ ไปโดยสังขาร ร่างกายเป็นของเรา เราเกิดมามีร่างกายและจิตใจ เราก็ต้องเอาร่างกายนี้ไปรักษาให้มันหาย นี่เป็นธรรม..

แต่ถ้าเป็นโรค เราไปโรงพยาบาล เราเจ็บไข้ได้ป่วยว่าต้องหาย ต้องเป็นอย่างนั้นๆ จิตใจมันผูกพัน ทั้งกลัวจะไม่หาย กลัวจะหาย นี่เป็นโรค เห็นใหม่ เป็นโรคคือเจ็บ ๒ คน คือร่างกายมันเจ็บไข้ได้ป่วยอยู่แล้ว จิตใจก็เจ็บไข้ได้ป่วยไปอีก

ถ้าจิตใจมันไม่เจ็บไข้ได้ป่วยไปด้วย ร่างกายมันเจ็บไข้ได้ป่วยโดยธรรมชาติของมัน จิตใจเราต้องเข้มแข็ง ถ้าจิตใจเราเข้มแข็ง จิตใจเรารู้ทันนี่มันป่วยคนเดียว ป่วยเฉพาะร่างกายหัวใจมันไม่ป่วยไปด้วย.. แต่คนเจ็บไข้ได้ป่วยหัวใจมันจะป่วยไปด้วย ร่างกายก็ป่วยจิตใจก็ป่วย เพราะจิตใจอ่อนแอ ถ้าจิตใจมันเข้มแข็งขึ้นมาะ นี่ธรรมโอสถ !

มีครูบาอาจารย์ท่านมาก เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมาท่านไม่ไปหาหมอหรือ ท่านกำหนดพุทโธ พุทโธของท่านนะ หลวงปู่ฝั้นท่านมีโรคประจำตัว นี่ครูบาอาจารย์ท่านเล่ามาให้ฟังประจำ หลวงปู่ฝั้นเวลาท่านอยู่ที่หนองผือพระจะไปอุปัฏฐาก เพราะทุกคนอยากได้บุญกุศลจากท่าน เพื่อเวลามาประพฤติปฏิบัติมันจะได้ปลอดโปร่งบ้าง

ถ้าเรามีบุญกุศลส่งเสริมมา ทำสิ่งใดมันก็จะประสบความสำเร็จ ทุกคนก็จะไปอุปัฏฐากหลวงปู่ฝั้น หลวงปู่ฝั้นท่านจะตื่นเช้าขึ้นมาออกจากกลด พระเรานี้จะไปถวายน้ำร้อนท่าน เช็ดล้างหน้าล้างตา ทุกคนก็จะไปอุปัฏฐากหลวงปู่ฝั้นเพื่อเอาบุญกุศล

หลวงปู่ฝั้นท่านบอกท่านไปไม่ทันหมู่เลย พอไปก็มีพระมานั่งเฝ้าอยู่ก่อนแล้ว พระทุกคนก็อยากจะมาทำไง หลวงปู่ฝั้นท่านก็เสียใจว่าท่านมีโรคประจำตัว สุดท้ายท่านนั่งนะ ท่านนั่งพุทโธ พุทโธ พุทโธ นี่ธรรมโอสธ !

ไปดูสิที่ภาพฝาผนังที่เจดีย์ของหลวงปู่ฝั้นที่วัดอุดมสมพร มันจะมีพระนั่งอยู่บนขอนไม้ แล้วจะมีกวางตัวหนึ่งออกไปจากร่างกายนั้น ท่านนั่งพุทโธ พุทโธ พุทโธ จนจิตมันสงบลงนะ เห็นเหมือนกรรม เวรกรรมมันเป็นเหมือนกวางวิ่งออกไปจากตัวของเราเลย ตั้งแต่บัดนั้นมาโรคปวดท้องของท่านหายเป็นปลิดทิ้งเลย

แต่เดิมท่านเล่าให้ฟังเอง สมัยที่ท่านไปรุดงค์นะท่านมีโรคประจำตัว พอรุดงค์ไป พอมันเริ่มเป็นไข้ขึ้นมาท่านต้องเอาผ้าอาบน้ำปูในป่าแล้วนอน นอนกำหนดจนไข้มันสร้าง พอไข้มันสร้างท่านถึงจะเดินต่อไปได้ ท่านมีโรคประจำตัวของท่าน เห็นไหม นี่โรคเวร โรคกรรม

ธรรมโอสธ ! ธรรมโอสธ.. ถ้าจิตใจเข้มแข็ง ธรรมโอสธนี้แก้ไขได้ แต่ ! แต่ต้องจิตใจเข้มแข็งนะ ถ้าจิตใจไม่เข้มแข็งนะไปหาหมอซะ ธรรมโอสธมันอยู่ไม่ไหวหรอก ต้องจิตใจเข้มแข็ง จิตใจเข้มแข็งนี้สำคัญมาก แล้วเวลาจิตใจเราเข้มแข็งนี่ขันติธรรม.. มีขันติ ความอดทน โดนแรงเสียดสีขนาดไหน ถ้ามันมีขันติของมันอยู่นี่มันอดทนได้เฉยๆ นี่ขันติธรรม

ถ้าขันติธรรม ถ้ามันมีปัญหาของมันขึ้นมา มันใคร่ครวญของมันขึ้นมา นี่จิตใจนี้จะเข้มแข็งขึ้นมา ถ้าจิตใจเข้มแข็งขึ้นมามันมีการฝึกฝนนะ นี่เราฟังกันทุกวันแหละ เราฟังธรรมตลอด เราศึกษามาตลอด แต่มันไม่ได้ตรวจสอบ ไม่ได้ทดสอบในใจของเรา เราไม่เห็นผลของมัน ถ้าเราไม่เห็นผลของมันนี่มันก็ฟังลอยๆ ไปอย่างนั้นแหละ แต่ถ้าจิตใจมันได้สัมผัสนะ เวลาจิตมันสงบเข้ามามันมีความสุขของมัน เวลาฟังชาน ฟังชานอย่างไร เวลามันสงบ สงบกันอย่างไร

คุณค่าเห็นไหม นี่อามิส เวลาเราไปใช้ธุรกิจบริการต่างๆ เราต้องมีการเสพ มันต้องมีอามิสไง ได้สิ่งใดกระทบแล้วเราพอใจเราถึงจะมีความสุข แล้วจิตมัน พุทโธ พุทโธ จนมันสงบตัวมันเอง ความสุขที่มันสงบในตัวมันเอง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงบอกไง

“สุขอื่นใดเท่ากับจิตสงบไม่มี”

จิตของเรามันเป็นอิสรภาพในตัวของมันเอง มันไม่ต้องอาศัยสิ่งใดเลยมันมีความสุขของมัน สิ่งนี้หาได้ที่ไหน หาได้ในหัวใจของเรา เห็นไหม คุณสิ เดี่ยวนี้ทางตะวันตกเขาสนใจมากเรื่องการทำสมาธินี้ เพราะว่าเขามีวัดมุนีมหาศาลเลย แต่จิตใจเขาก็เร่าร้อน เขาหาความสุขไม่ได้ เขามีสิ่งตอบสนองขนาดไหน เขาต้องมีความสุขสงบจากหัวใจ

ถ้าความสุขสงบจากหัวใจนี้เราไม่มีคำบริกรรม ไม่มีคำบริกรรม.. จิตนี้มันเป็นพลังงาน คุณสิ เวลาพลังงานมันส่งออกไป แต่พลังงานนี้มันเป็นพลังงานที่แปลกประหลาด เห็นไหม พลังงานทางโลกมันเป็นสสาร มันเป็นพลังงาน แต่เวลาพลังงานขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้พุทโธ ธาตุรู้!

ธาตุ สสารที่มีชีวิต สสารต่างๆ มันมีชีวิต อย่างชีวภาพ อย่างพวกจิตวิญญาณมันมีชีวิตของมัน แต่เขามีชีวิตของเขา นี้พุทโธ พุทโธ มันเป็นพลังงานที่สืบทอดมันออกไป พลังงานนี้มันเคลื่อนที่ไปได้ไว เราพุทโธนี้ให้มันเกาะไว้ไง มันต้องมีที่เกาะไว้ มันต้องมีที่ยึดไว้ เด็กมันจะหัดเดิน ถ้ามันไม่มีที่เกาะมันไปไม่ได้หรอก

แต่เขาบอกว่า “ไม่ต้องทำอะไรเลยปล่อยให้มันหายไปเองเลย” ...คำว่าหายไป มันไม่มีพลังงานอะไรตกค้างไว้ในใจเลย

แต่ถ้าขณะที่มันพุทโธ พุทโธ พุทโธ นี้หายไป มันออกไป เห็นไหม มันออกไปจนไม่มีอะไรเป็นแก่นสาร

ฐิติจิต ! องค์หลวงปู่่มั่นบอกเลย “อวิชชาเกิดบนฐิติจิต”

อวิชชา ปัจจยา สังขารา สังขารา ปัจจยา วิญญาณัง.. อวิชชาคือรู้ทำไมถึงการณ์ คือความไม่รู้ นี่มันมีพลังงานของมันแต่มันไม่รู้ตัว เห็นไหม ฐิติจิต อวิชชา.. แล้วฐิติจิตมันอยู่ที่ไหน จิตมันสงบ สงบอย่างไร แล้วมันมีความสุข ความสุขได้อย่างไร

นี่ถ้าจิตใจมันเข้มแข็ง มันมีจุดยืนของมัน มันไม่ฟังเสียงแรงเสียดสีจากสังคม มันก็ไม่ทำให้จิตนี้หวั่นไหวไปกับเขา เวลาแรงกระตุ้นจากกิเลสของเรา แรงกระตุ้นจาก

อวิชา จากความรู้ จากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จากการคาดการณ์ เป็นอย่างนี้หมดนะ จิตเป็นอย่างนี้หมด อวิชาเป็นอย่างนี้หมด ธรรมะก็คาดเอา เคาเอา อยากได้ออยาก เป็นอยากไป ไม่มีความจริงในหัวใจเลย.. ไม่มีความจริงในหัวใจเลย เพราะมันไม่มีประสบการณ์จริง มันไม่ได้ปฏิบัติขึ้นมาจริง จิตมันไม่ได้สงบจริง มันไม่เห็นจริง

นี่ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเตือนเรามาตลอดนะ เวลาหลวงปู่มันอยู่ในป่า เห็นไหม ครูบาอาจารย์ท่านอยู่ในเมืองบอกว่า “เราค้นคว้าดูพระไตรปิฎกทั้งวันทั้งคืนเลย เราอยู่กับตำราเรายังสงสัยเลย นี่หลวงปู่มันไปอยู่ในป่าจะไปศึกษามาจากใคร”

หลวงปู่มันบอกว่า “เกล้ากระผมฟังธรรมอยู่ตลอดเวลา”

จิตใจที่มันสัมผัส นี่สิ่งที่มันสัมผัส สิ่งที่ปัญญามันเกิด ที่มันใคร่ครวญในหัวใจนี้ ฟังธรรมอยู่ตลอดเวลา เห็นไหม ใคร่ครวญอยู่ตลอดเวลา ความคิดความคำนึงในใจเรามีไหม สติสัมปชัญญะเราหยุดความรู้สึกของเรา แล้วเอาความคิดของเรา เอาสิ่งต่างๆ เอามาใคร่ครวญมีไหม

นี่ฟังธรรม เอามันมาใคร่ครวญ เอามันมาศึกษาสิ ตัวเราเองนี่ศึกษาตัวเราเอง ตัวเราเองนี่ศึกษาจิตเราเอง ตัวเราเองศึกษาสิ่งที่มันเศร้าหมองในหัวใจของเราเอง แล้วแยกแยะมัน ใคร่ครวญมัน เห็นไหม จิตใจจะเข้มแข็ง จิตใจจะมีจุดยืนขึ้นมา.. นี่ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า!

เวลาบอกทางตะวันตกเขาอยากทำสมาธิกันมาก ทำสมาธิคือความสงบของใจ เขาทำสมาธิกัน สมาธิก็คือฤทธิวิปริณนะ แล้วว่าเราเกิดปัญญาๆ ปัญญาที่เกิดขึ้นมานี้ปัญญาของกิเลสทั้งนั้นเลย ทางโลกเขาจดทะเบียนนะ เขาจดลิขสิทธิ์กัน เขาไม่ให้เอาของเขามาใช้ประโยชน์หรอก นี่ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางไว้เป็นธรรมวินัย นี่เป็นธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราไปดูมาทั้งนั้นแหละ เราไปจำของท่านมา.. ความจำไม่ใช่ความจริง!

ในตำรา เห็นไหม โสคาบัน สกิทาคามี อนาคตันต์ นี่ในตำรา ตำรามันเป็นชื่อ ตำรามันเป็นสิ่งบอกกล่าว แล้วผลมันอยู่ที่ไหน ! ผลความจริงมันอยู่ที่ไหน ! ผล

ความจริงมันเกิดจากประสบการณ์ของจิต จิตมันเป็นขึ้นมา.. ใอนันมันชื่อ ตัวจริงอยู่ในหัวใจของเรา ตัวจริงมันจะเกิดจากที่นี่ ตัวจริงมันต้องฝึกขึ้นมา อย่าเอาตำรามาชี้ ตำราศึกษาไว้เป็นแค่ทิศทาง เข้มทิศชี้ทางเดินเท่านั้น แต่ความจริงมันต้องเกิดจากประสบการณ์ของจิต

นี่ฟังธรรม ถ้าฟังธรรมแล้วได้ประโยชน์อยู่ตรงนี้นะ ถ้าใจเราเปิดกว้าง ใจเรารับรู้แล้วสิ่งนี้มันแทงใจค่านะ ธรรมะนี้มันออกมาจากใจ ออกมาจากจิตของผู้ที่ปฏิบัติแล้วออกมาแทงความรู้สึกของเรา แทงความรู้สึกของเรา แต่ความรู้สึกมันปกป้องตัวเราเองไว้ อ่างตำรา.. อ่างตำรา อ่างความรู้ อ่างต่างๆ เลย ใ้อักความรู้ก็คือความรู้ของกิเลส เพราะใ้อักตัวเรานั้นเป็นกิเลส เอาความรู้อันนั้นมาอ้างอิง แล้วทำให้เราหลกถอย

หลกถอย ! จิตไม่มีจุดยืน ! จิตไม่มีพื้นฐาน ! ความรู้ของเราไม่มีแม่แต่เม็ดหินเม็ดทราย ความรู้ที่รู้มาเป็นความรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมด ! แล้วเราจะรู้สิ่งใด..

แต่ถ้าเราทำความสงบของใจเข้ามา มันจะเกิดจากใจของเรา เกิดจากฐิติจิต ! เกิดจากประสบการณ์ของจิต ! เกิดจากจิตได้แก้ไข เกิดจากจิตได้มีการกระทำ.. จิตดวงนี้จะฟอกให้จิตนี้สะอาดได้ จิตดวงนี้มันจะเป็นโศดาบัน เป็นสภิกทาคามี เป็นอนาคามี เป็นพระอรหันต์ด้วยข้อเท็จจริง ไม่ใช่เป็นชื่อโดยตำรา

ถ้าจิตเข้มแข็งนะ เราจะมีจุดยืนของเรา เราจะเข้าใจของเรา เพื่อประโยชน์กับเรา.. นี่ฟังธรรม ! จิตใจเข้มแข็ง มันจะมีจุดยืนของมัน แล้วจะไม่ไปตามกระแส ร่างกายเข้มแข็ง ร่างกายแข็งแรง โรคภัยไข้เจ็บจะน้อยลง แต่สิ่งใดเกิดขึ้นมานี้มันเป็นจริงตามสมมุติ มันเป็นการชั่วคราว มันจริงตามที่เรานำบุญกุศลมาเราถึงได้เกิดเป็นมนุษย์กันนะ

เกิดเป็นมนุษย์ นี่ที่ว่าเราทุกข์ๆ ยากๆ อยู่นี้มีคุณค่ามาก เพราะมันเตือนสติ เตือนจิตให้ค้นคว้าเข้ามาในจิตของเรา แต่ทางวิชาชีพมันหาประสบการณ์ปัญญาเพื่อเลี้ยงชีวิตของเรา เลี้ยงชีวิตในโลกนี้ แต่จิตนี้ถ้ามันเปิดได้นะ มันเลี้ยงชีวิตไปนะ.. คุณิ ในวิภูฏะจิต มันจะเวียนตายเวียนเกิดไปตลอด

นี่ธรรมชาติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในปัจจุบันก็เป็นประโยชน์กับสังคม เป็นศีลธรรมจริยธรรมให้ร่มเย็นเป็นสุข แต่ถ้าพูดถึงปฏิบัติไปแล้วมันมีความรู้สึกดีกว่านั้น มีความสุขในตัวเอง.. มีความสุขในตัวเอง มันอยู่ได้โดยตัวของมันเอง เราอยู่คนเดียวไม่ได้ เราต้องอาศัยสังคม อาศัยหมู่คณะ อาศัยทุกคนเลย

จิตมันก็อยู่ไม่ได้ มันอาศัยความคิด แล้วที่มันอยู่ของมันได้โดยที่ไม่ต้องอาศัยความคิด ไม่ต้องอาศัยอะไรเลยนี่มันมหัศจรรย์ขนาดไหน.. มันอยู่ที่ไหน มันอยู่ที่กลางหัวอกของเราเราต้องค้นคว้าเพื่อประโยชน์กับเราเอวัง